

ÚVOD

Studium činnosti opozice proti režimu představuje při zpracování dějin tzv. normalizace, tedy období od potlačení reformního hnutí na konci 60. let 20. století do pádu komunistického režimu v roce 1989, jeden z nejdůležitějších úkolů. Významnou roli v opozičním hnutí bezesporu sehrál Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Cílem této nezávislé iniciativy, ustavené v dubnu 1978 skupinou signatářů Charty 77, bylo sledovat případy osob, které byly trestně stíhány nebo vězněny za projevy svého přesvědčení nebo se staly oběťmi policejní a justiční svévole.

Společnost Libri prohibiti je od počátku roku 2007 nositelem tříletého projektu Grantové agentury České republiky „Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Politická perzekuce, opozice a nezávislé aktivity v Československu v letech 1978–1989“. Jeho hlavním cílem je připravit kritickou edici sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, která představují unikátní soubor dokumentů o činnosti opozice a nezávislých aktivitách ve společnosti od konce 70. let do pádu komunistického režimu a o jejich perzekuci ze strany státních orgánů. Mimo tato sdělení se počítá s publikováním dalších dokumentů výboru – konceptů nebo návrhů nevydaných sdělení, dopisů a prohlášení výboru týkajících se porušování lidských práv, dokumentů VONS pracovního charakteru aj. V prvním roce práce na projektu byl proveden výběr základních předloh pro editování sdělení a ty byly přepsány. Také bylo shromážděno dalších zhruba osmdesát dokumentů výboru, které se stanou součástí edice. K jejich přepisu již též z větší části došlo. Ke všem těmto dokumentům byly vypracovány registry.

Velká pozornost je v rámci projektu soustředěna na pramenné rešerše potřebné pro provedení vnitřní kritiky editovaných dokumentů a vytvoření poznámkového aparátu a pro vypracování historického úvodu k edici i na další výzkum spojený s projektem. Během prvního roku řešení grantového projektu se z případů, které VONS sledoval, podařilo shromáždit elektronické kopie soudních spisů většiny soudů bývalého Středočeského a Západočeského kraje a části Severočeského kraje. Ze strany soudů jsme se ve věci zpřístupnění spisů setkali většinou se vstřícností, hlavním problémem bylo, že se některé z nich nedochovaly, nebo že je není možno v současnosti dohledat. V Archivu bezpečnostních složek probíhalo paralelně zpracování vyšetřovacích i jiných spisů k případům VONS. Obsáhlá rešerše byla uskutečněna též v Archivu Ministerstva zahraničních věcí, především s ohledem na ohlas politické perzekuce v zahraničí a na solidární akce s jejími oběťmi.

V rámci projektu byly v prvním roce podniknuty též tři zahraniční cesty. V Mnichově se podařilo získat z osobního archivu redaktora Svobodné Evropy Karla Fořta velice cenné magnetofonové nahrávky a dokumenty z činnosti této rozhlasové stanice převážně ze 70. a 80. let. V Bratislavě jsme se během dvou cest zaměřili na dokumenty státobezpečnostní proveniencí uložené v Ústavu paměti národa, především pak na vyšetřovací spisy, a na fondy uložené ve Slovenském národním archivu.

Ve spolupráci s grantovým projektem Grantové agentury Akademie věd České republiky „Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Dějiny opoziční skupiny (1978–1989)“ (nositel Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, hlavní řešitel Petr Blažek), jehož hlavním úkolem je zpracovat dějiny VONS, byla zorganizována diskuse členů VONS o dějinách výboru v bytě Kamily Bendové, kterou moderovali Petr Blažek a Jaroslav Pažout. Přepis této diskuse autorizovaný zúčastněnými osobami byl vydán pod názvem „Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) pohledem svých členů“ (Praha 2008).

Významnou součástí grantového projektu je vydávání sborníku s roční periodicitou. Podobně jako celý projekt je jeho zaměření pramenné. Klade si za cíl přinášet především pramenné studie, dílčí edice dokumentů, přepisy rozhovorů s pamětníky či soupisy pramenů a literatury a zprávy o fondech a sbírkách. Předkládané první číslo obsahuje studii Petra Kellera o trestním stíhání Jaroslava Šabaty v souvislosti se setkáním československých a polských disidentů v Krkonoších v roce 1978, Prokopa Tomka o působení Amnesty International ve prospěch politických vězňů v Československu, Josefa Hally o řetězové hladovce na podporu československých vězňů svědomí uskutečněné v roce 1988 a Radka Schováňka o agentu československé rozvědky Pavlu Moritzovi, který působil mimo jiné v londýnské odnoži VONS. Rozsáhlá edice Petra Blažka je věnována člence VONS a zároveň významné spolupracovnici Státní bezpečnosti Věře Vránové. Součástí sborníku je též rozhovor s významným představitelem disentu i exilu Ivanem Medkem.

Ve snaze udržet jednotnost poznámkového aparátu byla stanovena redakční pravidla, jež jsou otištěna na závěr sborníku. Jejich součástí jsou rovněž pokyny pro editování dokumentů, které zároveň představují ediční poznámku k publikovaným edicím. Pouze na výslovné přání autora respektovat některé odlišnosti od těchto pravidel obsahuje jeho text vlastní ediční poznámku.

Jaroslav Pažout
(redaktor sborníku a hlavní řešitel grantového projektu)